

Voorjaarsfenologie 2003-2005

Frans Manger

Wat is fenologie?

"Phaenologie" is een afkorting van het woord "Phaenomenologie", wat betekent: de leer van de phaenomenen (verschijnselen). De grondlegger van het fenologisch onderzoek was de Zweedse onderzoeker Linnaeus. In 1750 begon hij op verschillende plekken in Zweden bij te houden wanneer planten in bloei kwamen en noteerde ook de klimatologische omstandigheden.

Door de huidige en verwachte klimaatsveranderingen is fenologie nu weer een actueel onderwerp. De wereldgemiddelde temperatuur is in de 20^e eeuw met 0,7°C gestegen. De verwachting is dat in de 21^e eeuw de temperatuur zal stijgen met zo'n 1,4 tot 5,8°C. Ook zal de zeespiegel stijgen, met naar verwachting tussen de 9 en 88 centimeter. De stijgingen zullen zeker effecten hebben op fenologie en hiermee op hele ecosystemen. Nu al is merkbaar dat het groeiseizoen langer wordt en veel planten eerder bloeien. In de toekomst moet meer duidelijkheid verkregen worden over de veranderingen en de consequenties daarvan voor ecosystemen.

Trekvogels die terugkeren naar hun broedgebied, zitten op het moment dat ze besluiten te vertrekken nog rond de evenaar en weten niet hoe het weer in Nederland is. Vogels die over kortere afstanden trekken, laten wel verschillen zien in aankomstdatum vergeleken met vroegere jaren (Bron : www.natuurkalender.nl).

Het weer tijdens de lente van 2005

De gemiddelde temperatuur over de lente was in De Bilt 9,8°C tegen een langjarig gemiddelde van 8,9°C. Maart was vrij zacht maar kende een koud en sneeuwrijk begin gevolgd door een zeer zachte tweede helft. De landelijk laagste temperatuur van deze lente, -20,7°C, werd op 4 maart gemeten in Marknesse. Het was de laagste temperatuur die ooit in maart in ons land werd gemeten. April was een zeer zachte maand. De maand eindigde in De Bilt met een gemiddelde temperatuur van 10,4°C tegen 8,3°C normaal; goed voor een gedeelde vijfde plaats in de rij van zachtste aprilmaanden sinds 1901. Met een gemiddelde maandtemperatuur van 12,6°C tegen 12,7°C normaal had mei vrijwel de normale temperatuur.

Mei ging zeer warm van start. Al op 1 mei werd in De Bilt de eerste zomerse dag (maximumtemperatuur 25,0°C of hoger) van het seizoen genoteerd. In het zuiden werd het op die dag lokaal tropisch warm (maximumtemperatuur 30,0°C of hoger). Er volgde van 5 tot en met 18 mei een tijdvak met temperaturen beneden normaal en regelmatig vorst tijdens de nachten. Aan het eind van de maand werd het enkele dagen zeer warm met plaatselijk tropische temperaturen. Het weer in de lentes van 2003-2005 is samengevat in onderstaande tabel (Bron: KNMI).

	2005	2004	2003
Temperatuur (gem.)	9,8 °C	9,5 °C	10,1 °C
Neerslag (totaal)	162 mm	106 mm	162 mm
Zonuren (totaal)	528 uur	513 uur	619 uur

De eerste waarnemingsdata van vogels zijn voor de jaren 2003-2005 in de volgende tabel weergegeven.

Soort	Jaar	Datum	Plaats	N	Code	Waarnemer(s)
Zomertaling	2003	15 mrt	Langevelderslag	3	V	Div
	2004	30 mrt	Bloemendaal aan Zee	1	v-n	Gee,Nob
	2005	20 mrt	Langevelderslag	2	V	Tho/Wij
Lepelaar	2003	23 feb	Hekslootpolder	1	V	Gro
	2004	4 feb	Spaarnwouderplas	5	Tp	Kui
	2005	10 mrt	Gruiters	1	Tp	Bon
Boomvalk	2003	18 apr	AW Duinen	1	Tp	Zwa
	2004	31 mrt	Duin en Kruidberg	1	V	Bla
	2005	22-apr	Haarlem	1	V	Buc
Grutto	2003	12-feb	Hekslootpolder	3	F	Wok
	2004	28 feb	Gruiters	6	Tp	Tak
	2005	25 feb	Spaarnwouderplas	1	V	Wok
Grote Stern	2003	22-mrt	Bloemendaal aan Zee	2	v-n	Buc
	2004	23 mrt	Bloemendaal aan Zee	1	v-n	Gee
	2005	20 mrt	Bloemendaal aan Zee	2	v-z	Gee/Nob
Visdief		20 mrt	Langevelderslag	11	V	Tho/Wij
	2003	29 mrt	Langevelderslag	1	V	Tho/Wij
	2004	26 mrt	Zuidpier	17	Z	Tak
Kleine Plevier	2005	23 mrt	Bloemendaal aan Zee	3	v-n	Gee
	2003	7 mrt	AW duinen	1	Tp	Zwa
	2004	9 mrt	K'duinen - Groot Olmen	4	Tp	Tak
Zwarte Stern	2005	19 mrt	Toolenburgerplas	2	F	Wok
	2003	13 apr	Langevelderslag	1	V	Div
	2004	17 apr	Langevelderslag	3	V	Div
Zomertortel		17 apr	Bloemendaal aan Zee	8	V	Gee/Gro
	2005	21 apr	Bloemendaal aan Zee	1	V	Nob/Buc
	2003	11 mei	Duin en Kruidberg	2	Z	Div
	2004	23 apr	AWD R. Schusterkanaal	3	Z	Zwa
	2005	10 mei	Inlaagpolder	1	v-z	Tak

Soort	Jaar	Datum	Plaats	N	Code	Waarnemer(s)
Kockoek	2003	16 apr	AW duinen	1	Z	Mar/Dyr
	2004	16 apr	AW duinen - Mussenveld	1	Z	Bui
	2005	1 apr	Spaarndam	1	Z	Wie
Gierzwaluw	2003	19 apr	AW duinen	2	F	Div
	2004	3 apr	Bloemendaal aan Zee	1	F	Rou/Buc
	2005	15 apr	Hekslootpolder	1	V	Bak
Boomleeuwerik	2003	22 feb	Kennemerduinen	1	Z	Buc
	2004	5 mrt	AW duinen - Bloemberg	1	Z	Zwa
	2005	10 mrt	AW duinen	1	Z	Ter
Oeverzwaluw	2003	26 mrt	Houtrakkerbeemden-West	1	F	Mar
	2004	30 mrt	K'duinen - Vogelmeer	4	F	Gee /Nob
	2005	27 mrt	K'duinen - Vogelmeer	1	V	Ver
Boerenzwaluw	2003	26 mrt	Oude Notweg	1	F	Dyr/Mar
	2004	2 apr	Bloemendaal aan Zee	1	v-n	Gee
		2 apr	DK'berg- Duinmeer	1	V	Ver
	2005	27 mrt	Langevelderslag	1	V	Tho/Wij
		27 mrt	Spaarnwouderplas	1	V	Div
Huiszwaluw	2003	13 apr	Langevelderslag	3	V	Div
	2004	21 apr	Lijnderdijk	2	Tp	Tak
	2005	12 apr	Spaarndam	3	V	Ter
Boompieper	2003	26 mrt	Kennemerduinen	1	Z	Bui
	2004	20 mrt	AW duinen	1	Z	Koz
	2005	29 mrt	AWD - Ingang de Zilk	1	Tp	Zwa
Gele Kwikstaart	2003	6 apr	Houtrakkerbeemden-West	2	V	Gro
	2004	13 apr	Hekslootpolder	1	Tp	Gee
	2005	27 mrt	Telpost Parnassia	1	V	Ver
Nachtegaal	2003	13 apr	Langevelderslag	1	Z	Tho
	2004	2 apr	Kraansvlak	1	Z	Vee/Bot
	2005	4 apr	Kennemerduinen	3	Z	Nob
Blauwborst	2003	16 mrt	Duin en Kruidberg	1	Z	Ver
	2004	27 mrt	AWD - Paradijsveld	4	Z	Tho
	2005	25 mrt	Westbroekplas	1	Z	Nob
		25 mrt	DK'berg - Zuidervlak	2	Z	Dyf/Buc
Zwarte Roodstaart	2003	23 mrt	Zuidpier	1	Tp	Gro/Hie
	2003	23 mrt	Zuidpier	3	Tp	Bui
	2004	21 mrt	Zuidpier	1	Tp	Beg/Buc
		21 mrt	Hoofddorp	1	Tp	Oom
	2005	19 mrt	Zuidpier	2	Tp	Tak
Gekr.Roodstaart	2003	3 apr	AW duinen - Zwartevel	2	Tp	Kjz
	2004	31 mrt	AW duinen - Palmveld	1	Z	Dys
		31 mrt	Duin en Kruidberg	1	F	Bla
	2005	1 apr	AW duinen - Westhoek	1	Z	Tho
Paapje	2003	23 mrt	Kennemermeer	1	Z	Bui
	2004	14 apr	AW duinen	6	Z	Scd
	2005	18 apr	K'duinen - Hazenwei	1	Tp	Tak

Soort	Jaar	Datum	Plaats	N	Code	Waarnemer(s)
Roodborsttapuit	2003	7 mrt	Kennemerduinen	3	Z	Buc
	2004	18 mrt	Kennemerduinen	3	Z	Nob
	2005	19 mrt	Kennemerduinen	5	Z	Buc
Tapuit	2003	30 mrt	Marina IJmuiden	1	Tp	Tho
	2004	26 mrt	Parnassia	1	Tp	Buc
	2005	19 mrt	Kennemermeer	1	Tp	Tak/Wie
Spr.haanzanger	2003	13 apr	Kennemerduinen	3	Tp	Buc/Ver
	2004	4 apr	AW duinen	1	Z	Scd
	2005	28 mrt	Parnassia	1	Tp	Ver
Snor	2003	4 mei	Haarlemmerliede	1	Z	Wij
	2004	15 mei	Oeverlanden aan de Liede	1	Z	Kui
	2005	25 apr	Spaarnwoude	1	Z	Fei
Spotvogel	2003	10 mei	Olmenhorst	1	Z	Wij
			Ringvaart			
	2004	29 mei	Haarlemmermeer	2	Z	Nob
Bosrietzanger	2005	8 mei	AWD - Ingang de Zilk	1	Z	How
	2003	11 mei	AW duinen	1	Z	Wij
	2004	10 mei	Westbroekplas	1	Z	Buc
Kleine Karekiet	2005	14 mei	Noorderweg	1	Tp	Div
	2003	22 apr	Houtrakkerbeemden-Oost	1	Tp	Mar/Dyr
			Kennemerduinen - Het			
Rietzanger	2004	25 apr	Wed	1	Z	Gro
	2005	19 apr	Bokkedoorns	1	Z	Bon
	2003	12 apr	AW duinen	1	Z	Tho
Braamsluiper	2004	13 apr	Houtrakkerbeemden	1	Z	Buc
	2005	5 apr	Hekslootpolder	2	Z	Wie
	2003	18 apr	AW duinen	2	Z	Mar/Zwa
Grasmus	2004	14 apr	AW duinen - Marelvlak	1	Z	Zwa
	2005	9 apr	Kennemermeer	1	Z	Bon
	2003	16 apr	AW Beukenlaan	2	Z	Dyr/Mar
Tuinfluiter	2004	14 apr	AW duinen - Palmveld	1	Z	Zwa
	2005	17 apr	Div. plekken	div	Tp	Div
	2003	16 apr	AW duinen	1	Z	Kot
Zwartkop	2004	24 apr	Buitenhuizen	1	Z	Gro
	2005	18 apr	Middenduyn	1	Z	Tak
	2003	14 apr	Haarlemmerhout	1	Z	Buc
Fluiter	2004	10 apr	AW duinen	2	Z	Scd
	2005	26 mrt	Driehuis	1	Z	Kok
	2003	23 apr	Koningshof	1	Z	Dys
Tijftjaf	2004	26 apr	Koningshof	1	Tp	Dys
	2005	25 apr	AWD - Ingang Panneland	1	Z	Ter
	2003	12 mrt	Oude Notweg	3	Z	Buc
Fitis	2004	1 mrt	Spaarndam	1	Z	Ver
	2005	19 mrt	Bokkedoorns	2	Z	Buc
	2003	16 mrt	AW duinen	1	Z	Goe
	2004	18 mrt	Gruiterspolder	1	Z	Oos
	2005	10 mrt	AW duinen	1	Z	Koz

Soort	Jaar	Datum	Plaats	N	Code	Waarnemer(s)
Grauwe Vl'vanger	2003	30 apr	AW duinen	4	Tp	Tho
	2004	8 mei	Duin en Kruidberg	1	Tp	Div
	2005	5 mei	Kennemerduinen	1	Tp	Nob
Bonte Vl'vanger	2003	29 mei	AWD - Ingang Panneland	1	Tp	Buc
	2005	11 apr	Haarlem	1	Z	Goo
Wielewaal	2003	7 mei	Landgoed Vogelenzang	5	Z	Krb
		7 mei	AWD - Ingang Panneland	1	Z	Zwa
	2004	5 mei	AW duinen	1	Z	Kui
	2005	2 mei	AWD - Ingang Panneland	1	Z	Tho

In het boek *Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer* is een paragraaf opgenomen over de aankomst van zomervogels. De gegevens van deze paragraaf 5.2 bestrijken de periode 1966-1994. Voor de vergelijking heb ik de eerste datum van de beschreven soorten gebruikt samen met de eerste datums van de periode 1995-2002, zoals jaarlijks gepubliceerd in Fitis. Uit deze vergelijking springen een paar vroege waarnemingen in het oog. De waarneming van de Koekoek op 1 april 2005, gelijk aan de waarneming in 1971. De Nachtegaal van 2 april 2004. En dan is de waarneming van 4 april 2005 natuurlijk ook vroeg. En de waarneming van de Fitis van 10 maart 2005.

Om een beter beeld te krijgen over bijvoorbeeld trends, zullen alle waarnemingen digitaal moeten worden verwerkt. De invoer van de gegevens van de periode 1995-2005 is nog niet helemaal afgerond. Als dit gereed is, zal er ook een beter inzicht te geven zijn over bijvoorbeeld de betrouwbaarheid van de eerste datum. Om een voorbeeld te geven. De eerste datum is voor de Snor gebaseerd op een aantal waarnemingen voor 2003, 2004 en 2005 van 2, 1 en 1 en 1, 0 en 3 voor de Bonte Vliegenvanger.

Fenologie blijft heel belangrijk door de huidige en verwachte klimaatsveranderingen en ik hoop dan ook op veel waarnemingen in 2006. Ik wens u daar veel plezier mee.

Tot slot

Een (groot) deel van de waarnemingen is via de website ingevuld. En een deel van de waarnemingen zijn met de bekende fenologie-lijsten binnengekomen. Ik zou willen vragen om zo veel mogelijk de waarnemingen via de website in te vullen. Het komt ook voor, dat er via de website wordt ingevoerd en dat ik later van deze waarnemers nog een lijst opgestuurd krijg; dat is administratief lastig. Mocht u toch behoefte hebben aan een invulformulier, stuur mij een email.

A.u.b ook uw eerste waarneming invullen als er al vroegere waarnemingen zijn. Dit om te voorkomen dat de gemiddelde/mediane eerste waar-

nemingsdatum steeds vroeger komt te liggen, terwijl de aankomstdatum niet verandert.

Interessante sites zijn De Natuurkalender

<http://www.dow.wau.nl/msa/Natuurkalender/index.asp>

De site voor alle natuurwaarnemingen.

<http://www.waarneming.nl/fenologie.php>

De volgende mensen worden hartelijk bedankt voor het opsturen van hun waarnemingen.

Aar	Menno Aardewijn	Kjz	Joop en Zita Kottman
Abr	Rino Abrahamse	Kok	Piet Kok
Bak	Ruud Bakker	Koz	Zita Kottman
Beg	Beginnerscursisten VWG	Kra	John Krant
Bla	Jan van Blanken	Krb	Bert van der Kruis
Bon	M. Bongertman	Kru	Ben Kruijsen
Bot	Harm Botman	Kui	Matthijs Kuijpers
Bre	Corry van Breen	Lee	Guido van Leeuwen
Buc	Han Buckx	Man	Frans Manger
Bui	Niko Buiten	Mar	Paul J. Marcus
Der	Alma Derksen	Nob	Pim de Nobel
Dok	Adriaan Dokter	Oom	Mieke Ooms
Dyf	Frank Dijkstra	Oos	Bernard Oosterbaan
Dyr	Ronald van Dijk	Ren	Nico Rensen
Dys	Swaving Dijkstra	Rou	Peter de Rouw
Eyk	Pieter van Eijk	Scd	Dick Klein Schiphorst
Fei	Rik Feije	Scp	Peter Schrijver
Gee	Steve Geelhoed	Sla	Roy Slaterus
Goe	Erica de Goey	Sto	Arno Stoute
Goo	L. van Goor	Stu	Johan Stuart
Gro	Hans Groot	Tak	Paul Tak
Hie	Ferdy Hieselaar	Ter	Gemma Terpstra
Hob	Bart Hoogesteger	Tho	Pieter Thomas
Hoi	Ico Hoogendoorn	Tus	Jan van Tussenbroek
Hol	Peter van Holland	Vee	Piet Veel
Hop	Fred Hopman	Ven	Harry Vendel
How	Willem Jan Hooijmans	Ver	Rob Verburgt
Huy	Evert van Huijssteeden	Wie	H.B. Wiedemeyer
Hum	Marie-José Huis in 't Veld	Wij	Jan Wierda
Hun	Annemieke Huneker	Wok	Erik Wokke
Jon	Joke Jong	Zwa	Jan Zwaaneveld
Kie	Eef Kieft		

Frans Manger, Mohammed Hattastraat 10, 2033 CJ Haarlem,
frans.manger@freeler.nl